

drere må have ernæret sig med at dyrke den jord, de overtog. Et fåtalligt militært aristokrati vilde ikke have kunnet udvirke så stor en forandring i samfundsstrukturen som den, der afspejles i de nordiske stednavne i Danelagen.

Med beundring har anm. arbejdet sig gennem dr. Fellows Jensens store bog, i hvilken der er lagt en jätteindsats af topografisk slid, stedse, det mærker læseren, ledet af dyb filologisk indsigt og af historisk overblik. Det er forskningens grundbetingelse at arbejde hårdt for at opnå gyldige resultater, men også at bygge videre på forgængernes indsats, for, som Bernhard af Chartres udtalte det, »vi er kun dværge på kæmpers skuldre«. Med dette ansporende citat må det være tilladt at udtrykke et ønske om, at denne udmærkede bogs forfatter må have mod og lyst til at fortsætte sit arbejde, nu fremover med de nordiske stednavne i Norfolk og Suffolk som emne. Hermed vil et storværk være afsluttet og filologien og historien have et vægtigt redskab i hænde, hvormed kan arbejdes og løftes videre på fremtids opgaver.

Erling Albrechtsen

Historic Towns. Maps and Plans of Towns and Cities in the British Isles, with Historical Commentaries, from Earliest Times to circa 1800, general editor *M. D. Lobel*, topographical mapping editor *W. H. Johns*, I (Baltimore, Maryland, The Johns Hopkins Press 1969, distribueres også af The Scholar Press, London, 264 pp., pris £ 20.00) og Press 1969, distribueres også af The Scholar Press, London, 264 s., pris £ 20.00) og 176 s., pris £ 25.00).

Lige siden oprettelsen i 1956 af en international arbejdsgruppe for byhistorie (den senere Commission internationale pour l'histoire des villes) har Mrs. Lobel, der var et af de stiftende medlemmer, arbejdet på et atlas over historiske byer på de britiske øer, det vil sige både United Kingdom og Eire. Værket skal omfatte over 100 byer, af hvilke 6 ligger i Skotland, 15 i Wales, 2 i Ulster og 6 i Eire.

Bind 1 indeholder otte byer (Banbury, Caernarvon, Glasgow, Gloucester, Hereford, Nottingham, Reading, Salisbury) og bind 2 fire (Bristol, Cambridge, Coventry, Norwich). Det må erkendes, at allerede med offentliggørelsen af disse 12 byer har historikeren fået et uvurderligt hjælpemiddel, ikke blot i kraft af kortene, men også på grund af de meget fyldige indledninger, der ofte er resultatet af originale undersøgelser. De 12 byer, af hvilke Caernarvon ligger i Wales og de øvrige i England (bortset fra Glasgow), repræsenterer forskellige bytyper, fx. Gloucester, der er opstået som et romerkastel, fjernhandelsbyen Bristol og den af gejstlige institutioner, senere af universitetet, prægede Cambridge. To af byerne, Salisbury og Caernarvon, er tilsyneladende nygrundlæggelser fra det 13. årh.; men de var næppe byer anlagt i fuldstændigt tomme egne. I Salisburys tilfælde er der formentlig tale om en flytning af byen, medens der i Caernarvon fandtes en bylignende bebyggelse allerede før Edward I, som lod den rydde og derefter udlagde den regelmæssige plan for den nye befæstede by; Caernarvon er således et britisk eksempel på de kontinentaleuropæiske »bastides«.

For hver by gives der en række planer, der normalt omfatter et kort over byens placering i regionen (1:250.000), over byområdet geologi, over middelalderlige gadenavne, over administrative og kirkelige inddelinger, bl. a. sognegrænser, (alle i 1:5.000), samt flerfarvede grundkort (både i 1:2.500 og 1:5.000 for samme by). Grundkortene er ikke således som det er tilfældet i Deutscher Städteatlas (se min anmeldelse i Historisk Tidskrift 78, 1978, s. 348-349) rentegninger med visse tilføjelser af det ældste pålidelige matrikelkort; dette kunne lade sig gøre i Tyskland, hvor matrikelkortene normalt er fra ca. 1830 således, at de i reglen viser byens udseende før industrialiseringen. De britiske

matrikelkort er imidlertid sjældent ældre end 1880, det vil sige fra et tidspunkt, da industrialiseringen forlængst havde påvirket byernes topografi; man kunne derfor ikke uden videre bruge matrikelkortene. Med udgangspunkt i disse og andre videnskabelige opmålinger (fx. af arkæologisk art) kunne et system af kontrollinier opstilles. Dette gjorde det muligt at rette de ofte fortegnede ældre kort og udnytte deres oplysninger; til sidst kunne de skriftlige kilders meddelelser indtegnes på planen. Fra et formelt synspunkt er de britiske grundkort rekonstruktioner, ikke som de tyske rentegnede kopier; men de britiske korts pålidelighed er meget stor, hvilket udgravningsresultater fra Bristol, Gloucester og Hereford har vist.

Det må fremhæves, at Mrs. Lobel, oberst Johns og deres medarbejdere ikke er faldet for fristelsen til at udarbejde kort over faser i byernes vækst. Naturligvis diskuteres byudviklingen i teksten; men kun rimeligt sikre oplysninger indtegnes på kortene. I *Deutscher Städteatlas* har man valgt at bringe et kort med formodede væxtfaser, hvilket kan give en uberettiget fornemmelse af sikkerhed, især da det bevarede tyske kildemateriale ofte er ringere end det britiske. Netop på grund af sidstnævntes kvalitet kan man beklage, at det britiske atlas ikke af og til, hvor kilderne tillader det, har kort over erhvervenes placering i byen således som der findes i professor Eino Jutikkalas fascikler *Turku-Åbo og Borgå-Porvoo i Scandinavian Atlas of Historic Towns* (Odense 1977).

I modsætning til de tyske og skandinaviske atlanter er det britiske kortværk indbundet, hvilket har vist sig uheldigt især for grundkortene i 1:2.500. For de mindre byers vedkommende kan de normalt være på et »opslag« (2 sider), medens større byer som Bristol og Norwich ikke engang kan rummes på 2 opslag. Selv om grundkortet i 1:5.000 hjælper læseren til at bevare overblikket over hele byen, ville det have været mere praktisk, om grundkortet i 1:2.500 som i *Deutscher Städteatlas* havde været et foldekort af veksellende størrelse afhængigt af den pågældende bys udstrækning.

Som helhed er det en glæde, både videnskabeligt og æstetisk, at arbejde med det britiske atlas og dets smukke kort; anmelderen er overbevist om, at britisk byhistorie har krav på stor interesse, især fra dansk side, hvor man for middelalderens vedkommende ofte har ladet sig påvirke ensidigt af kontinental, især tysk, forskning. Ikke blot af denne årsag, men også på grund af værkets kvalitet og først og fremmest fordi britisk og dansk førindustriel byhistorie har mange fællestræk, kan det britiske atlas anbefales på det varmeste.

Thomas Riis

Curt Wallin: Tommarps urkundsbok 1085–1600. Klostret – Hospitalet – Staden – Socken. II. 1300–1450. Stockholm, Verbum 1976. 277 sider.

Bogen er anden del af brevsamlingen om klostret Tommerup i Skåne med alle latinske og danske tekster oversat til moderne svensk (se om første del dette tidsskrift 12. r. II s. 223). De er dertil udførligt kommenteret. – Fil. dr. Tore Nyberg behandler indledningsvis de nordiske præmonstratenserkløstres stilling i ordensorganisationen, en selvstændig afhandling på 16 sider. Her drøftes spørgsmålet om, hvorvidt rækkefølgen af klostrene i lister fra kontinentet kan afspejle husenes indbyrdes alder. Det er spændende at følge, men resultaterne er behæftet med usikkerhed. Præmonstratenserne har, indtil Norbert Backmunds – og i uddybning af hans resultater – Curt Wallins forskninger satte ind, været relativt stedmoderligt behandlet. Derfor er det oplysende at få en række principielle data af europæisk art og en del særlige problemer med relation til Danmark opridset af Nyberg. Det er ligefrem af righistorisk interesse, hvad der oplyses om Børglum kloster, der jo var præmonstratensisk: det er velhavende, og brødrene har valget til bispe-